

Каращук Микола Григорович

Кандидат політичних наук, доцент кафедри політології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-5987-9086>

e-mail: niko_karaschuk@ukr.net

Слюсар Анастасія Олегівна

Магістрантка 2-го курсу, спеціальність «Політологія»

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0009-0003-6509-6672>

e-mail: sliusar.ana@gmail.com

ПІДЙОМ ПРАВОГО ПОПУЛІЗМУ ТА АНТИГЕНДЕРНИХ РУХІВ ЯК НОВИЙ ФАКТОР ВПЛИВУ НА ГЕНДЕРНУ ПОЛІТИКУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА В УКРАЇНІ

Резюме

У статті розглянуто підйом правого популізму та антигендерних рухів у країнах Європейського Союзу та в Україні, які виступають новим чинником, що суттєво впливає на формування та реалізацію гендерної політики. Визначено причини зростання впливу право популістичних партій та лідерів, а також антигендерних ініціатив у європейському та українському політичному просторі. Проаналізовано ключові ідеї, що поширюють право популістичні партії та антигендерні рухи, до яких належать апеляція до традиційних цінностей та визначених жіночих та чоловічих соціальних ролей, акцент на збереженні національної ідентичності та демографічного відтворення як чинника збереження нації.

Окремий аналітичний акцент зроблено на проблемі впливу правого популізму та антигендерних рухів на сферу репродуктивних прав жінок, зокрема обмежень і практичних бар'єрів у реалізації права на аборт у країнах ЄС.

З'ясовані політичні виклики, які продукують право популістичні та антигендерні актори для сучасних досягнень у галузі гендерної політики,

та здійснена спроба пошуку ефективних механізмів захисту демократичних цінностей та гендерного паритету у країнах ЄС та в Україні.

Ключові слова: правий популізм; фемінізм; права жінок; гендерна рівність; антигендерні рухи; гендерна політика.

Вступ

Попри значні досягнення Європейського Союзу та України у встановленні гендерного паритету виникають нові фактори впливу на гендерну політику в цих державах. Упродовж останнього десятиліття у країнах Європейського Союзу та в Україні спостерігається зростання популярності право популістичних партій й антигендерних рухів, які активно впливають на суспільний дискурс і державну політику. Їх риторика побудована навколо традиційних цінностей та демографічної безпеки для мобілізації виборців. У цьому дискурсі феміністичні ідеали гендерної рівності нерідко виступають об'єктом критики, що в умовах зростання їх популярності створює ризик втрати здобутків у цій сфері.

Гендерна рівність є важливим елементом формування прогресивного демократичного суспільства. Гендерна дискримінація, яка може стати результатом діяльності цих політичних сил, унеможливить забезпечення рівності політичних і громадянських прав та свобод.

Діяльність право популістичних партій та антигендерного руху спрямована на перегляд та обмеження здобутків феміністичного руху, зокрема у сфері репродуктивних прав, гендерної рівності та політичної участі жінок. Ці політичні сили здобувають представництво в парламентах, очолюють уряди, збільшують свій вплив, що вказує на нагальну потребу в поглибленому дослідженні ризиків для прав жінок їх впливу на гендерну політику у країнах ЄС та в Україні. Аналіз цього процесу дозволить не лише краще зрозуміти сучасні тенденції у сфері гендерної політики, а також виробити обґрунтовані інструменти та рекомендації для протидії їх діяльності.

Метою статті є дослідження підйому правого популізму та антигендерних рухів як нового фактору впливу на гендерну політику країн ЄС та в Україні.

Основою даного дослідження є праці зарубіжних та вітчизняних вчених, предметом вивчення яких були питання популізму та основних тенденцій його розвитку, антигендерних рухів. Серед них слід виокремити роботи таких дослідників, як: К. Роггебенд, К. Мудде, А. Хейньо, Р. Капаул, А. Пето, М. Шевцова. Основою статті також є дослідження репродуктивних прав жінок в Європі, яке було проведено «Європейською Перспективою» та М. Стерба, К. Тонеро, Г. Вантієз, Р. Гойбі та інші.

Методи дослідження

В дослідженні використовується комплекс загальнонаукових методів. У дослідженні застосовано порівняльний метод, що дав змогу зіставити право популістичні партії у різних країнах ЄС та в Україні, та виявити їх регіональні особливості. Системний підхід дав можливість розглянути правий популізм та антигендерний рух як елементи ширшої політичної системи, що взаємодіють із державними інституціями, медіа та громадянським суспільством. Це дозволило оцінити їхній вплив не лише на політику рівності, а й на демократичні процеси загалом. Статистичний метод застосовано для кількісного аналізу емпіричних даних, зокрема показників підтримки правопопулістських партій, рівня народжуваності.

Результати дослідження

Популізм можна визначити як «політику або риторику, яка апелює до простих народних мас та експлуатує людські надії, довірливість, страхи, незадоволеність життям, забобони, ресентименти та обіцяє «прості» та швидкі методи подолання проблем» [1, р. 569]. Він не прив'язаний до конкретного політичного режиму чи певної ідеології та може доповнюватись іншими ідеологіями. Він «обіцяють дати голос народу, який відчуває, що його ігнорують, а то й зневажають, далекі та найчастіше корумповані еліти» [2, р. 5].

Серед основних ідей популізму можна виділити народоцентризм, антиелітизм, необмежений народний суверенітет. Основною ідеологією радикальних правих популістів є нативізм і авторитаризм. Нативізм — це ідеологія, яка стверджує, що держави мають бути населені виключно членами корінної групи та що некорінні елементи (особи чи ідеї) є загрозою для однорідної національної держави [3, р. 780–781]. Їх дискурс часто ґрунтується на апеляції до традиційних цінностей, збереженні національної ідентичності та необхідності гарантувати безпеку громадянам.

Впродовж XX–XXI століть принцип гендерної рівності поступово інтегрувався в державну політику країна ЄС. У результаті тривалої боротьби за свої права жінки поступово отримували доступ до політичної участі та рівних соціальних можливостей: від реалізації виборчого права і здобуття вищої освіти до закріплення принципу рівної оплати праці, впровадження гендерних квот та створенні державних інституцій, що зосереджені на досягненні гендерної рівності.

В Україні ці ідеї стали невіддільною частиною державної політики після проголошення курсу на євроінтеграцію, оскільки гендерна рівність є одним з ключових елементів європейської демократії.

Водночас у політичному просторі відбувався розвиток політичних сил, що виступають з критикою та запереченням ідей фемінізму. Йдеться

про правопопулістські партії та антигендерні рухи, які в останні роки набули відчутної популярності та політичного впливу.

Можна визначити кілька причин розвитку популізму в країнах Є. С. По-перше, національні питання. Незадоволення людей мігрантами та міграційною політикою, створення наднаціональних структур та втрата частини суверенітету країнами-членами Є. С. По-друге, відокремлення еліт від широких мас. По-третє, незадоволення економічної політики. По-четверте, люди отримали необмежену свободу слова через розвиток технологій, інтернету та соціальних мереж [4].

Згідно з даними Індексу авторитарного популізму Timbro (2024) середня підтримка популістських партій, в країнах Європи дорівнює 26,9% [5, р. 9]. Цей показник є історично максимальним, але суттєво не зростає вже п'ять років. Однак, через занепокоєння суспільства питанням мігрантів та іншими питаннями правого спектру зростає саме їх підтримка, а підтримка радикально лівих спадає протягом декількох років. Такі країни члени ЄС, як Угорщина, Італія, Франція, Греція, Польща мають найвищі показники підтримки популістських партій та розташовані у порядку зниження підтримки. Мальта, Португалія, Люксембург та Хорватія показують найнижчі показники і лише у Мальті він нижче 10%. Підтримка національних консервативних партій теж продовжує зростати починаючи з 1990 року. Її середній показник для Європи становить 13,9% [5, р. 9]. У деяких країнах відзначається зростання чи спад підтримки, проте ці тенденції не можна вважати сталими. На березень 2024, популістські чи авторитарні партії знаходяться в семи урядах ЄС з 27: Угорщині, Італії, Іспанії, Словаччині, Словенії, Фінляндії, Румунії [5, р. 39-40].

Як приклад, Скандинавські держави традиційно характеризуються високим рівнем соціальної захищеності, толерантністю та розвинутою гендерною політикою. Однак економічна криза 2008 року стала першим поштовхом до зростання впливу правопопулістських партій у регіоні. Додатковим каталізатором цього процесу стала пандемія COVID-19, яка призвела до економічних труднощів та зниження довіри до державних інституцій. У Швеції це проявилось на виборах 2022 року, коли права партія «Шведські демократи» стала другою за величиною політичною силою [5, р. 293].

У Німеччині після парламентських виборів 2025 року права популістична політична партія «Альтернатива для Німеччини» (AfD) отримала друге місце в Бундестазі. Її члени наголошують на необхідності подолати демографічну кризу та важливості підтримки традиційної сім'ї. Вона критично ставиться до гендерного мейнстріму, до пропаганди ЛГБТ у навчальних закладах та до змін гендерних ролей, які вважає загрозою для традиційних цінностей.

Представники правого популізму дотримуються консервативної ідеології з соціальних питань. Наприклад, збереження “традиційних” жіночих та чоловічих ролей, критикую надання ЛГБТ-спільноті прав, виступають проти гендерних квот та сексуальної освіти в школах, розглядають феміністичні ідеї як те, що нав’язане меншістю більшості. Однак, можна простежити регіональні відмінності. Представники популізму в Північній Європі є більш ліберальними у своїх поглядах на гендерну рівність, аборти та одностатеві стосунки. Натомість у країнах Південної та Східної Європи домінують більш консервативні підходи до окресленої проблематики [5, р. 46-47].

Правий популізм, апелюючи до традиційних цінностей, демографічної кризи та прагнення збільшити народжуваність титульної нації, активно критикує фемінізм як рух, що підриває сімейні інститути, сімейні цінності та культурні традиції. Феміністичні ідеї, навпаки, акцентують на захисті права жінки на власний вибір, зокрема на рішення не ставати матір’ю, що є невід’ємною складовою принципу гендерної рівності. Конфлікт цих позицій демонструє, як суперечності у сфері соціальних норм та репродуктивних прав можуть ставати джерелом політичного протистояння, що впливає на демократичний розвиток суспільства та формування інклюзивної політики. Таким чином, протидія правопопулістському дискурсу є важливою умовою не лише для забезпечення гендерної рівності, а й для зміцнення демократичних інститутів та громадянських свобод.

Антигендерні рухи теж відтворюють риторику про шкідливість фемінізму, протиставляючи ідеї гендерної рівності традиційним уявленням про сім’ю та соціальні ролі. Їхня аргументація ґрунтується на твердженні про надмірні привілеї жінок у сучасному суспільстві. Такі наративи знаходять підтримку серед певних груп населення, сприяючи поляризації громадської думки та ставлять під сумнів цінність досягнень фемінізму та ідеї гендерної рівності як важливої складової демократії.

З 2010-х років антигендерні рухи почали активно кидати виклик сталим політичним нормам в Європі. Його учасники були стурбовані змінами в європейській системі цінностей та трансформацією політичних інститутів, а не лише гендерною політикою. Метою цього руху стала відмова від ліберальної демократії. По своїй суті рух є не лише антифеміністичним, а й націоналістичним та неоконсервативним [6].

Історична спадщина колоніалізму та фашизму залишили свій відбиток в сучасній європейській демократії, та стала фундаментом антигендерних рухів. Ця спадщина заперечує права жінок, ЛГБТ, мігрантів, релігійні та етнічні меншини, що відповідає ідеям антигендерних рухів [7, р. 1]. Антиліберальні уряди використовують цей дискурс для залякування населення та зображують їх як загрозу.

Треба зазначити, що антифеміністичний та антигендерний рух є двома різними рухами, хоча вони дуже схожі за своєю ідеологією та іноді їх використовують як синоніми. Антифеміністичний рух виник як опозиція фемінізму ще наприкінці XIX століття як відповідь на першу хвилю фемінізму. Його прихильники виступають проти політичних, економічних та соціальних прав жінок, проголошують необхідність збереження традиційних гендерних ролей. Антигендерний рух, в свою чергу, бере свій початок в 1990-х роках як правий соціальний рух. Він виступає проти гендерної ідеології та гендерної теорії, що мають широке тлумачення та зосереджений на скасовуванні політики та норм, що пропагують гендерну рівність. Антигендерний рух охоплює ширший список питань: антифемінізм та права ЛГБТ, сексуальної освіти, запереченні гендерної рівності та репродуктивні права. Він зосереджений на гендерній ідеології як на загрозі традиційним цінностям [8]. Однак спільною рисою як право популістичних, так і антигендерних рухів є їхнє відкрите протистояння ідеї гендерної рівності, розширенню прав жінок і представників ЛГБТ-спільноти. Їх діяльність призводить до підриву досягнень у сфері прав людини, звуження можливостей для реалізації принципу рівності.

В Європі вони отримують підтримку від представників правого популізму, консерваторів, та релігійних груп. У своєму звіті 2025 року Європейський парламентський форум із питань сексуальних та репродуктивних прав (EPF) попереджає про зростання фінансування правих та антигендерних рухів в Європі, за період з 2019 до 2023 роки ця сума склала 1,18 мільярда доларів, що були використані для поширення ідеології в маси та боротьбу з абортами та ЛГБТ, лобіювання політичних інтересів, просування у соціальних мережах, проведення навчальних програм для молодих учасників руху та фінансування політичних об'єднань. У період з 2009-2018 роки ця сума склала 81,3 мільйона. З цих коштів 73% поступають від донорів у ЄС, найбільші спонсори знаходяться в Угорщині, Франції та Польщі. У свою чергу сума приблизно в 171 мільйон доларів надійшла з державного фінансування ЄС [9].

В Україні вже у 2020 роках ЗМІ помітили, що вже декілька років праворадикали та націоналісти намагаються перешкоджати феміністичним ініціативам і публічним заходам. Такі дії сприяють формуванню атмосфери нетерпимості. Часто це були фізичні напади на активістів з права жінок чи ЛГБТ, як це сталося у Києві в 2020 році після Жіночого маршу [10]. Хоча, останній гучний напад на активістку з прав жінок, що висвітлювали ЗМІ стався у Львові в 2022 році [11]. Однак, це не свідчить, що групи, які виступають проти фемінізму та прав ЛГБТ зникли в Україні.

У березня 2025 року Центром прав людини ZMINA опублікувало соціологічне дослідження де говорилося про ризики, з якими зустрічаються

жінки-активістки в Україні. Згідно з опитуванням, 37,7% респонденток зазначили, що особисто стикаються з переслідуваннями. У більшості випадків це онлайн-залякування (80,3%), дискредитація (75,4%) та гендерна дискримінація (72,9%). Приблизно половина респондентів зазначила, що через мобілізацію у жінок-активісток наразі є більше можливостей, щоб проявити себе, передусім у забезпечення прав жінок та волонтерстві. Однак, ще виникають перешкоди через гендерні стереотипи та брак дієвих механізмів захисту від держави [12].

В українському політичному просторі праві та націоналістичні рухи апелюють до християнської моралі та традиційних уявлень про сім'ю, виступають проти фемінізму, ідей гендерної рівності та прав ЛГБ. Т. Особливо виразно ця позиція проявилась під час кампанії проти ратифікації Стамбульської конвенції про запобігання насильству щодо жінок. Праворадикальні групи існують в Україні з відновлення державної незалежності, але попри зростання популярності груп та зростання націоналістичних настроїв серед українців, лишились політично маргінальними після подій Євромайдану. У політиці вони представлені партіями: «Свобода», «Правий сектор» і «Національний корпус». Також існують різні рухи, ініціативи та угруповання, такі як «Традиція і порядок» чи «Карпатська Січ» [13].

У країнах Європи праві політичні сили, консервативні та націоналістичні рухи протягом тривалого часу розглядають питання боротьби з абортами як один з інструментів мобілізації. Використовуючи риторику про захист життя вони обмежують права жінок. Обмеження доступу до абортів підриває автономію жінок і свідчить про ослаблення демократичних цінностей у частині забезпечення рівності та свободи вибору. Важливо зазначити, що право на аборт не закріплене в Хартії основних прав ЄС, отже питання регулювання репродуктивних прав лишаються у компетенції національних урядів. Це призводить до суттєвої нерівності у забезпеченні репродуктивних прав у країнах Є. С. Для вирішення цього питання європейська громадянська ініціатива «My Voice, My Choice» зібрала більше мільйона підписів європейців у підтримку загальноєвропейських гарантій жінкам доступу до абортів. Ця ініціатива була передана до Європейської комісії у вересні 2025 року [14].

Однак, однією з причин підтримки антиабортної риторики є рівень народжуваності в ЄС, що на 2023 рік складав 1,38 дітей на одну жінку [15]. Це значно нижче за коефіцієнт відтворення, що дорівнює 2,1. Зростання занепокоєння щодо демографічного старіння та майбутньої стабільності системи соціального забезпечення створює сприятливий ґрунт для ультраправих рухів, які експлуатують ці страхи з метою зміцнення своєї політичної позиції.

У 2011 році Конституція Угорщини отримала статтю, що про право плода на життя. Це відбулось через рік після другого приходу до влади В. Орбана. Уряд Віктора Орбана в Угорщині у 2022 році прийняв закон, що змушує жінок, які хочуть зробити аборт слухати серцебиття плода. У переважно католицькій Мальті де дев'ять з десяти громадян виступають проти абортів до 2023 року існувала повна заборона абортів, зараз його можна робити лише при зґвалтуванні чи аномаліях розвитку плоду. Мальта та Польща є прикладами держав-членів ЄС, де законодавчі обмеження фактично унеможливають проведення абортів. Це виявляє глибоку суперечність між задекларованими принципами гендерної рівності та практичним забезпеченням репродуктивних прав.

У 2024 році у Франції закріпила право на аборт у своїй Конституції. У Словенії стаття 55 Конституції надає свободу вибору мати чи не мати дітей. Її досвід показує, що доступність абортів і комплексна освіта забезпечує низький рівень підліткових абортів [14].

Аборт одна з найважливіших політичних тем для Польщі. Масові протести проти заборони абортів починаючи з 2016 року доводять це. Польща у 2020 році майже повністю заборонила аборти, дозволивши їх лише при появі плоду через зґвалтування, інцест, або при загрозі життю чи здоров'ю жінки. Можна говорити, що майже повна заборона абортів у 2020 році стало однією з головних причин зниження рейтингу правлячої правої партії «Право і справедливість» та приходу до влади у 2023 році опозиції, яка обіцяла вирішити питання із заборонаю абортів.

Однак навіть в країнах де аборт є легальним існують системні перешкоди. Як, приклад у Франції за даними Radio France reports на вересень 2024 року, 82% жінок, що змогли зробити аборт говорять про довге очікування при процедурі та різну доступність у міських та сільських районах. Або відбувається така ситуація як у Португалії та Італії де складно знайти лікаря, що згоден провести процедуру. Багато лікарів відмовляються робити аборт з міркувань власної совісті.

Ультраправий уряд Італії на чолі з Джорджією Мелоні, що був сформований 2022 року часто критикують за обмеження репродуктивних прав жінок та просування пролайф-ініціатив. У квітні 2024 року Сенат Італії дозволив антиабортним організаціям знаходитись у клініках планування сім'ї. У 2022 році член регіональної ради П'ємонт Марроне та член партії «Брати Італії, виділив 460 тисяч євро організаціям, що поширюють ідею цінності материнства та виступають проти абортів. У 2023 та 2024 сума виплат збільшилась у двічі.

В деяких країнах Європи статті про аборт внесені до кримінального кодексу. У Німеччині аборт є легальним за певними умовами, але його юридичний статус кримінального злочину з цими самими винятками

створює страх перед можливими юридичними наслідками та посилює суспільну стигматизацію. Активісти у Німеччині наполягають на виключенні абортів з кримінального кодексу.

Водночас у деяких державах-членах ЄС законодавство щодо абортів зазнало лібералізації. В Ірландії у 2018 році з'явилась можливість зробити аборт до 12 тижнів вагітності або пізніше за певних обставин. Фінляндія у 2023 році дала жінкам можливість робити аборт до 12 тижнів без обґрунтування причини. До того року для процедури було потрібно схвалення від двох лікарів [14].

Крім об'єднання людей навколо питання абортів в Європі можна побачити й іншу тенденцію, що прослідковується в останні 10 – 15 років. Праворадикальні партії, які виступають проти мігрантів набирають все більшої популярності в країнах, які вже більш як десятиліття тому зробили права жінок і гендерну рівність невідомою частиною державної політики. Це такі країни як Швеція, Німеччина, Данія та інші. Примітно, що праві політичні сили поєднують ворожість до фемінізму з риторикою про захист прав жінок, використовуючи її для легітимації расистських та анти-імміграційних позицій. Сара Фаріс у 2017 році опублікувала книгу «В ім'я прав жінок: піднесення фемонаціоналізму», де описала як праві партії та націоналісти використовують феміністичний дискурс, щоб стигматизувати мусульман та чоловіків мігрантів і відволікає суспільства від реальних соціально-економічних проблем [16, р. 8-9].

Прикладом того, як консервативна риторика змінюється на псевдодемократичну та інклюзивну до прав жінок та ЛГБТ є «Національне об'єднання» лідером якого є Марін Ле Пен. Відтоді як вона очолила партію, політична сила припинила активно наполягати на повній забороні абортів, однак скептично ставиться до гендерних квот і державних програм із забезпечення гендерної рівності та використовує риторики захисту прав жінок у власних інтересах.

Спираючись на наведені дані, можна стверджувати, що правий популізм та антигендерні рухи формують низку викликів для сучасної гендерної політики. До них належать обмеження прав жінок, зокрема репродуктивних, протидія впровадженню гендерних квот, генерного мейнстрімінгу та стратегій щодо забезпечення рівної оплати праці, а також скорочення фінансування програм із просування гендерної рівності. Вони розповсюджують в суспільстві консервативні цінності та підтримують гендерні стереотипи. Дискредитація фемінізму як ідеології, що нібито загрожує традиційним цінностям та національній ідентичності, безпосередньо впливає на реалізацію принципів гендерної рівності. Зростає агресія стосовно жінок, активісток та представників ЛГБТ-спільноти. Такі тенденції знижують можливості для рівноправної участі жінок та представників ЛГБТ

у політичному, економічному та соціальному житті, створюючи додаткові бар'єри для досягнення рівності в освіті, праці та доступі до публічної влади.

Антигендерні рухи та праві політичні сили дотримуються стратегії, що базується на мобілізації суспільства проти феміністичних ідей та ЛГБТ-спільноти. У цих умовах виникає необхідність формування комплексних стратегій протидії, що виходять за межі традиційних просвітницьких кампаній.

По-перше, важливим є підтримка місцевих рухів та ініціатив, менш залежних від державного впливу.

По-друге, необхідно зважено підходити до участі в публічних дебатах. Полеміка у форматі «за» чи «проти» нерідко стає інструментом поширення ідей опонента. Ефективнішим є залучення до дискусій у сферах, де результати гендерних досліджень можуть стати інструментом для розв'язання проблем.

По-третє, комунікаційні стратегії мають бути зорієнтовані на широку аудиторію. Використання доступної мови, уникнення надмірно спеціалізованої термінології та пропозиція зрозумілих альтернативних забезпечує ширшу суспільну підтримку. «Для реалізації своєї популістської діяльності політиками активно використовуються засоби масової інформації, які перетворюються з джерел неупередженої об'єктивної інформації у пропагандистсько агітаційний інструмент, за допомогою якого можна «правильно» подати інформацію» [17, р. 320].

По-четверте, особливу роль відіграють цифрові ресурси, соціальні мережі та робота з інфлюєнсерами. Соціальні мережі у сучасному суспільстві важливий інструмент впливу. Їхнє поєднання з діяльністю правозахисних і юридичних є найбільш ефективним. Водночас важливо дотримуватися правил особистої безпеки, у тому числі публічно фіксувати випадки тиску чи погроз.

По-п'яте, слід концентрувати ресурси на тих напрямках, де можливий реальний успіх, уникаючи залучення до провокацій. Ігнорування теж є формою опору, позбавляючи їх уваги [6].

Окремо варто виділити рекомендації для політичних акторів. Протидія правопопулістичним та антигендерним силам потребує побудови коаліцій із партіями та рухами, що поділяють цінності демократичного розвитку та гендерної рівності. Необхідним є використання підтримки міжнародних організацій, які спеціалізуються на захисті прав жінок та прав людини загалом, подальший розвиток законодавчих механізмів захисту прав жінок та ЛГБТ, формування в суспільстві культури рівності й толерантності через гендерну освіту, підтримку ЗМІ та наукових досліджень.

Висновки

В останнє десятиліття ми можемо спостерігати зростання суспільної підтримки партій, які дотримуються правого популізму та антигендерних рухів у світі. Аналіз досліджень та соціологічних опитувань підтвердив це. Популізм апелює до простих народних мас та експлуатує людські надії. Його представники будують свою риторику на зверненні до традиційних цінностей, необхідності збереження національної ідентичності та забезпечити безпеку громадянам. Антигендерний рух теж виступає проти гендерної ідеології та гендерної теорії, що мають широке тлумачення та зосереджений на скасовуванні політики та норм, що пропагують гендерну рівність. Отже, вони базуються на спільних ідеях. Ці політичні актори критикують досягнення у сфері гендерної рівності, апелюючи до традиційних цінностей, захисту сім'ї та християнських цінностей, традиційних соціальних ролей, демографічне відтворення як чинника збереження нації.

Правий популізм та антигендерні рухи стали новим чинником, що суттєво впливає на формування та реалізацію гендерної політики в країнах Європейського Союзу та в Україні. Представники антигендерного руху лобіюють свої інтереси в урядах отримуючи державну підтримку, що робить їх вплив масштабним та системним. Вони впливають на формування сучасної гендерної політики та демократичний розвиток. Серед їх цілей можна виділити спроби звуження репродуктивних прав жінок, протидію впровадженню гендерних стратегій і квот, обмеження фінансування програм з гендерної рівності, а також поширення гендерних стереотипів і зростання агресії щодо жінок-активісток та ЛГБТ-спільноти, що посилює соціальну поляризацію і підриває довіру до демократичних інституцій. Їх діяльність становить загрозу для демократичного розвитку оскільки підриває принципи рівності, плюралізму та поваги до прав людини. Антигендерна риторика веде до нормалізації дискримінаційних практик та зниження політичної участі жінок.

Проведений аналіз показує, що право на аборт є важливим елементом риторики правих популістів та антигендерних рухів у країнах ЄС та Україні. Це питання є стратегічним інструментом політичної мобілізації та формування консервативного порядку денного. Антиабортна риторика є частиною боротьби проти ліберальної демократії та феміністичного руху. Вона створює образ ворога в образі ліберальних еліт та гендерної ідеології, що загрожує майбутньому нації.

Виявлено, що завданням представників феміністичного руху та захисників прав жінок та ЛГБТ є не лише захист досягнень у сфері гендерної рівності, а й розроблення стратегій протидії антигендерним та право популістичним акторам, створення правових механізмів та формування необхідного суспільного дискурсу. Ефективна відповідь передбачає комплексне

використання інструментів: від освітніх програм та локальних ініціатив та соціальних мереж, від спрощення комунікаційних підходів до створення коаліцій та залучення міжнародної підтримки. Комплексність та багаторівневість цих заходів визначається як ключова умова забезпечення гендерної рівності й демократичного розвитку в умовах зростання впливу право популістичних і антигендерних сил.

Список посилань

1. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна. Х.: Право, 2015. 816 с.
2. Eatwell, R. & Goodwin, M. (2018). National Populism. The Revolt Against Liberal Democracy. Pelican Books, 384 p.
3. Capaul, R. & Ewert, Ch. (2021). Moderation of Radical Right-wing Populist Parties in Western European Governments — A Comparative Analysis. Swiss Political Science Review. Vol. 27, Issue 4. 778-798. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/spsr.12491>.
4. Холявка А. (2021). Популістська хвиля проти глобалізму. URL: <https://ussd.org.ua/2021/05/28/populistska-hvylyaproty-globalizmu/>
5. Heinö, A. J. (2024). Authoritarian Populism Index. Timbro. 155 p. <https://www.epicenternetnetwork.eu/wp-content/uploads/2024/04/Populism-Index-2024-Compressed.pdf>
6. Пето А. (2024). Стратегії сучасних змінотворців з протидії антигендерним рухам. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/politika/strategii-suchasni-h-zminotvortsiv-z-protydii-antygendernym-ruham.html>
7. Roggeband, C. & Rawłuszko, M. (2025). Anti-gender politics and European democracies' legacies of exclusion and violence. Women's Studies International Forum. Vol. 112. 1-8 p. DOI: <https://doi.org/10.1016/J.WSIF.2025.103151>
8. Walton, K. (2024). Opposition to gender equality around the world is connected, well funded and spreading. CNN. <https://edition.cnn.com/interactive/asequals/anti-gender-equality-threat-explained-as-equals-intl-cmd>
9. Federica, Di Sario. (2025). Inside Europe's billion-dollar anti-gender movement. The Parliament Magazine.
10. У Києві після Маршу жінок праворадикали побили групу учасників. ZMINA. (2020). URL: <https://zmina.info/>

- news/u-kyuevi-pislya-marshu-zhinok-zatrymaly-chotyroh-pravoradykaliv-yaki-napaly-na-jogo-uchasnykiv
11. Вернигор П. (2023). Українка Олена Шевченко включена в топ-лист Time: у 2022 році на активістку напали в центрі Львова. Заборона. URL: <https://zaborona.com/u-czentri-lvovanevidomi-napaly-na-pravozahysnyczyu-olenu-shevchenko-shho-vidomo/#:~:text=Близько%2011:30%2014%20квітня,оновлена%20в%20березні%202023%20року>.
  12. Як війна вплинула на жінок-активісток в Україні: презентація результатів дослідження. ZMINA. URL: <https://dif.org.ua/article/yak-viyna-vplinula-na-zhinok-aktivistok-v-ukraini-prezentatsiya-rezultativ-doslidzhennya>
  13. Шевцова М. На захисті прав жінок? Фемінізм, правий популізм і націоналізм у сучасній політичній риторичі. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/feminism-in-detail/womens-rights-in-political-rhetorics.html?fbclid=IwARoOeaPgikMGg8DX-MRXS-GVCI-WNeyEWAUGtVO22ZoyBCUfKUnuDxQgrIc> (дата звернення: 12.09.2025).
  14. Стерба М., Тонеро К., Вантієз Г. (2025). «Я зробила п'ять абортів — вдома, таблетками з інтернету». Що відбувається із правом на аборти в Європі. Суспільне Новини. Європейська Перспектива. URL: <https://suspilne.media/930447-a-zrobila-pat-abortiv-vdoma-tabletkami-z-internetu-so-vidbuvaetsa-iz-pravom-na-aborti-v-evropi>
  15. У Євросоюзі — найбільша демографічна криза за понад 60 років. Monitor-press.info. URL: <https://www.monitor-press.info/uk/news/23077-u-jevrosoyuzi-naibilsa-demograficna-kriza-za-ponad-60-rokiv>.
  16. Farris, S. (2017). In the Name of Women's Rights. The Rise of Femonationalism. Duke University Press, 272 p.
  17. Дем'яненко М.М., Каращук М. Г. Особливості використання популізму у вітчизняних засобах масової інформації. Гілея: науковий вісник. 2015. № 103. С. 319 — 322.

References

1. Political Science Encyclopedic Dictionary (2015). / L.M. Herasina, V.L. Pohribna & I.O. Polishchuk. M. P. Trebin (Ed.). Kharkiv: Pravo. 816 p. [in Ukrainian]
2. Eatwell, R. Goodwin, M. (2018). National Populism. The Revolt Against Liberal Democracy. Pelican Books, 384 p.

3. Capaul, R. Ewert, Ch. (2021). Moderation of Radical Right-wing Populist Parties in Western European Governments — A Comparative Analysis. *Swiss Political Science Review*, Vol. 27, Issue 4, 778-798. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/spsr.12491>.
4. Kholiavka, A. (2021). Populist wave against globalism. [in Ukrainian] URL: <https://ussd.org.ua/2021/05/28/populistska-hvylyapropy-globalizmu/>
5. Heinö, A. J. (2024). Authoritarian Populism Index. Timbro. 155 p. <https://www.epicenternetwork.eu/wp-content/uploads/2024/04/Populism-Index-2024-Compressed.pdf>
6. Peto A. (2024). Strategies of modern change-makers to counteract anti-gender movements [in Ukrainian]. *Gender in detail*. URL: <https://genderindetail.org.ua/library/politika/strategii-suchasnihzminotvortsiv-z-protydii-antygendernym-ruham.html>
7. Roggeband, C. Rawłuszko, M. (2025). Anti-gender politics and European democracies' legacies of exclusion and violence. *Women's Studies International Forum*, Vol. 112, 1-8. DOI: <https://doi.org/10.1016/J.WSIF.2025.103151>
8. Walton K. (2024). Opposition to gender equality around the world is connected, well funded and spreading. CNN. <https://edition.cnn.com/interactive/asequals/anti-gender-equality-threat-explained-as-equals-intl-cmd>
9. Federica, Di Sario. (2025). Inside Europe's billion-dollar anti-gender movement. *The Parliament Magazine*.
10. After the Women's March in Kyiv, far-right activists attacked a group of participants [in Ukrainian]. (2020). ZMINA. URL: <https://zmina.info/news/u-kyievi-pislya-marshu-zhinok-zatrymaly-chotyroh-pravoradykaliv-yaki-napaly-na-jogo-uchasnykiv>
11. Vernyhor, P. (2023). Ukrainian activist Olena Shevchenko included in Time top list: in 2022, she was attacked in the center of Lviv [in Ukrainian]. *Zaborona*.
12. URL: <https://zaborona.com/u-czentri-lvova-nevidominapaly-na-pravozahysnyczyu-olenu-shevchenko-shho-vidomo/#:~:text=Близько%2011:30%2014%20квітня,оновлена%20в%20березні%202023%20року.>
13. How the war affected women activists in Ukraine: Presentation of research results [in Ukrainian]. ZMINA. URL: <https://dif.org.ua/article/yak-viyna-vplinula-na-zhinok-aktivistok-v-ukraini-prezentatsiya-rezultativ-doslidzhennya>

14. Shevtsova, M. Protecting women's rights? Feminism, right-wing populism and nationalism in contemporary political rhetoric [in Ukrainian]. Hender v detaliakh. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/feminism-in-detail/womens-rights-in-political-rhetorics.html?fbclid=IwARoOeaPgikMGg8DX-MRXS-GVCI-WNeyEWAUGtVO22ZoyBCUfKUnuDxQgrIc>
15. Sterba, M., Tonero, K., & Vantiiez, H. (2023). «I had five abortions at home, using pills from the Internet». What is happening with abortion rights in Europe [in Ukrainian]. Suspilne Novyny.Yevropeiska Perspektyva. URL: <https://suspilne.media/930447-a-zrobila-pat-abortiv-vdoma-tabletkami-z-internetu-so-vidbuvaetsa-iz-pravom-na-aborti-v-evropi>
16. The European Union faces the largest demographic crisis in over 60 years [in Ukrainian]. Monitor-press.info.URL: <https://www.monitor-press.info/uk/news/23077-u-jevrosoyuzi-naibilsa-demograficna-kriza-za-ponad-60-rokiv>.
17. Farris, S. (2017). In the Name of Women's Rights. The Rise of Femotionalism. Duke University Press, 272 p.
18. Demianenko M.M, Karashchuk M.H. (2015). Features of populism in local media [in Ukrainian]. Hileia: naukovyi visnyk, 103, 319 — 322 p.

Mykola Karaschuk

*Candidate (PhD) in Political Science, Associate Professor of Politology Department
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)
<https://orcid.org/0000-0002-5987-9086>
e-mail: niko_karaschuk@ukr.net*

Anastasiia Sliusar

*Master's student (2nd year), majoring in Political Science
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)
<https://orcid.org/0009-0003-6509-6672>
e-mail: sliusar.ana@gmail.com*

THE RISE OF RIGHT-WING POPULISM AND ANTI-GENDER MOVEMENTS AS A NEW FACTOR OF INFLUENCE ON GENDER POLICY A COUNTRY IN THE EUROPEAN UNION AND IN UKRAINE

Abstract

The article examines the rise of right-wing populism and anti-gender movements in the countries of the European Union and in Ukraine, which act as a new factor that significantly affects the formation and implementation of gender policy. The reasons for the growth of the influence of right-wing populist parties and leaders, as well as anti-gender initiatives in the European and Ukrainian political space, are identified. The key ideas that spread right-wing populist parties and anti-gender movements are analyzed, which include an appeal to traditional values and defined female and male social roles, an emphasis on preserving national identity and demographic reproduction as a factor in preserving the nation.

A separate analytical emphasis is placed on the problem of the influence of right-wing populism and anti-gender movements on the sphere of women's reproductive rights, in particular, restrictions and practical barriers to the implementation of the right to abortion in EU countries.

The political challenges that right-wing populist and anti-gender actors pose for modern achievements in the field of gender policy are clarified, and an attempt is made to find effective mechanisms for protecting democratic values and gender parity in EU countries and in Ukraine.

Keywords: right-wing populism; feminism; women's rights; gender equality; Anti-gender movement; gender policy.

Надійшла до редакції/ Received: 11.01.2026

Прорецензовано/ Revised: 02.02.2026

Прийнято до друку/ Accepted: 27.02.2026